

Педагогічні ідеї Х. Д. Алчевської знайшли відображення в творах:

- «Що читати народові?» (т. 1 – 1888, т. 2 – 1889, т. 3 – 1906);
- «Книга дорослих» (1899-1900);
- «Передумане і пережите» (1912);
- «Півроку із життя недільної школи» (1885);
- «Історія відкриття школи в селі Олексіївка» (1881);
- «Програми з усіх предметів навчання в недільній школі для дорослих і малолітніх учнів» (1885)

та багатьох публікаціях у періодичних виданнях того часу.

Х. Д. Алчевська про себе

«Кажуть, у кожної людини є свій пункт божевілля. Моїм пунктом була думка навчити грамоті якомога більше жінок. Мені здавалося завжди, що чоловік набагато щасливіший у цьому. Що стосується жінки, то живуть упередження проти її освіти, починаючи з хати і закінчуючи палатами».

«Слово народ і його просвіта завжди були для мене тим кумиром, котрому я поклонялась, і моя скромна шкільна справа завжди здавалась мені самою важливою справою в світі».

«...якщо я відчуваю потребу приділити кілька годин в тиждень чужим дітям, які не знають батьківської ласки, якщо я люблю, якщо я чу цих дітей, - невже це злочин?».

«Нам не потрібно знати, що в школі стільки-то осіб, ми хочемо знати, що це були за учні, і не лише за віком, станом у суспільстві, а й за запитами, характерами, менталітетом, інтелектом, відношенням до школи. Нам не потрібно перераховувати, що пройдено за рік у певних групах, ми хочемо знати, як відбувалося викладання, якими були успіхи або недоліки, до чого прагнули викладачі та що винесли із занять учні...».

«Мене не викреслите при всьому бажанні з історії ніяк...».

Наша адреса:

ДДПУ Бібліотека, вул.: Ген. Батюка, 19, м.
Слов'янськ, Донецька обл., Україна,
84116

Сайт бібліотеки: <https://lib.ddpu.edu.ua/>

Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»
Бібліотека

Подвижниця народної освіти

(до 180-річчя від дня народження)

Х. Д. Алчевська (1841-1920) – яскрава представниця вітчизняної педагогічної думки другої половини XIX - початку XX ст., засновниця і керівниця відомої Харківської жіночої недільної школи.

Талановита молода жінка, яка могла би бути видатною письменницею, видатною артисткою, видатною співачкою, – вона вирішила бути тільки вчителькою, і все життя залишалася нею. І ніколи не нарікала на свій вибір.

Е. О. Вахтерова

Слов'янськ – 2021

Х. Д. Алчевська про учителя

- Головним правилом для бажаючих займатися педагогічною діяльністю Х. Алчевська вважала любов до школи, до своєї праці, до вихованців.
- Педагогічний оптимізм і самовдосконалення вчителя повинні бути, на думку Х. Алчевської, провідними моральними характеристиками особистості педагога.
- У постаті вихованця педагог повинен бачити людину, яка наділена душею і потребує виключно привітання й ласки.
- Важливою умовою професійної діяльності вчителя, на погляд Х. Алчевської, є знання педагогіки і психології дорослих і дітей.
- Крім обов'язку навчати, вчителю доручено ще й виховувати, сприяти моральному становленню вихованців.
- Справжній учитель-майстер, згідно з переконаннями Х. Алчевської, має професійне чуття. Його сутність полягає в тому, що педагог здатен відчути, чи поділяють учні його погляди, чи ні.
- Великого морального значення в професійному вигляді справжнього педагога Христина Алчевська надавала педагогічному такту. В основу цього поняття вона включала такі компоненти: стриманість, вміння володіти собою та поважне ставлення до своїх вихованців.
- Для того, щоб свідомо професійно вдосконалюватись, Х. Алчевська рекомендувала вчителям своїх шкіл вести педагогічні щоденники.
- Моральну особистість справжнього педагога, на думку Х. Алчевської, повинно доповнювати його сумлінне ставлення до своєї педагогічної діяльності. Вона вимагала й від своїх колег поважного ставлення до учнів, правильної методики викладання, індивідуального підходу в процесі навчання і виховання.

Значення діяльності Х. Д. Алчевської

- Х. Д. Алчевська – приклад самовідданої праці, вірного служіння справі народної освіти, вона відстоювала свою Харківську жіночу недільну школу, незважаючи на утиски з боку існуючої влади.
- Х. Д. Алчевська широко пропагувала і впроваджувала педагогічні ідеї К. Д. Ушинського, висуваючи на перший план принцип народності освіти.
- Х. Алчевська як керівник освітнього закладу приділяла значну увагу питанням професійного самовдосконалення викладачів (на її думку, листування, обмін інформацією з видатними педагогами, діячами освіти під час педагогічних з'їздів і відвідування ними школи сприяють збагаченню вчителів новими ідеями).
- Христина Данилівна відіграла велику роль у становленні «педагогічних зборів», які стали своєрідною школою педагогічної майстерності вчителів.
- Серед інновацій, запроваджених самою Христиною Алчевською, — ведення педагогічних щоденників, читання й обговорення їх на зборах.
- Удосконалюючи методи та форми роботи, Х. Алчевська й викладачі Харківської недільної школи розробили методичний посібник «Програми з усіх предметів навчання в недільній школі для дорослих і малолітніх учнів», який витримав чотири видання та слугував орієнтовним взірцем для інших недільних шкіл.
- Як послідовниця вчення К. Ушинського, Христина Данилівна рекомендувала застосовувати звуковий метод навчання грамоти, метод пояснювального читання й бесіди з використанням наочного матеріалу.
- Х. Алчевська вважала наочність одним із провідних методів навчання та широко практикувала його на уроках і виховних заходах. З наочних матеріалів (таблиць, картин, історичних та географічних карт, макетів) було

створено шкільний музей — єдиний на теренах тогочасної Російської Імперії.

- В результаті навчально-методичної співпраці вчителів Харківської приватної жіночої школи і великої групи науковців (Д. Багалій, М. Бекетов, В. Данилевський та ін.) під керівництвом Х. Д. Алчевської вийшов у світ посібник для читання "Книга дорослих" у 3-х частинах.
- Невід'ємною частиною просвітницької діяльності Х. Алчевської було послідовне й цілеспрямоване пропагування художньої літератури, в тому числі і української.
- Освітня й педагогічна діяльність Х. Алчевської пов'язані з постаттю Т. Шевченка. Незважаючи на заборону, твори Кобзаря використовувала для навчання читанню та у виховній роботі.
- Великого значення надавала Х. Алчевська позакласному читанню. З цією метою в Харківській недільній жіночій школі було створено добре укомплектовану необхідними виданнями бібліотеку для вчителів і учениць та розроблено правила користування нею.
- Обов'язково проводилися бесіди з читачами. Відомості, отримані шляхом критико-бібліографічного дослідження стали цінним матеріалом для створення бібліографічного покажчика книг для народного й дитячого читання «Що читати народові?» у трьох томах.
- З ініціативи Х. Алчевської для поширення інформації про діяльність недільних шкіл журнал «Русская школа» запровадив рубрику «Хроика воскресных школ» (опубліковано і редактовано Х. Алчевською понад 180 матеріалів).
- Христина Данилівна неодноразово виступала в ролі ініціатора та співорганізатора освітянських виставок, у тому числі і міжнародних. Міжнародний конгрес приватної ініціативи у справі народної освіти, (Франція, 1889), обрав її віце - президентом Міжнародної ліги освіти. Таким чином, педагогічна діяльність Христини Алчевської здобула всесвітнє визнання.

Біографічна довідка

Христина Алчевська народилась 16 квітня 1841 р. у повітовому містечку Борзні Чернігівської губернії. Її дитинство і юність пройшли у Курську, куди батька, Данила Журавльова, учителя повітового училища, перевели працювати. Мати Аннет, з походження румунка, донька героя війни 1812 р. генерала Вуїча, була вихованкою Смольного інституту для шляхетних дівчат, освічена й інтелігентна жінка. Батько був проти жіночої освіти і заборонив дівчинці вчитися грамоті. Але її надзвичайні здібності, величезне бажання отримати освіту допомогли самостійно навчитися читати і писати. Напевне, саме тому у неї, з'явиться мета навчити якомога більше жінок грамоті.

Її юність припала на пожвавлення політичного життя в Росії, виникнення таємних політичних товариств, які ставили за мету зміну пануючого ладу. Молодь зачитувалася часописом «Колокол» О. Герцена, захоплювалася творами М. Чернишевського, Ф. Достоєвського. У 18 років під псевдонімом «Українка» вона таємно листувалася з О. Герценом, писала і публікувала статті в революційній газеті «Колокол».

Писала дівчина і вірші. Один з них прочитав у журналі Булгаріна «Северная Пчела» молодий харківський підприємець,

згодом чоловік, Олексій Кирилович Алчевський (1835-1901).

Подружжя оселилося в Харкові. Здавалося б, Христина Данилівна могла б і спочивати на лаврах своєї влаштованості, адже була дружиною великого промисловця і банкіра.

Однак, енергійна, працююча, вона розпочинає активну діяльність в місцевій Громаді, напівлегальному об'єднанні інтелігенції, що всіляко сприяла освіті українців. Мріє ж Христина Данилівна про свою справу, де могла б застосувати знання, природний розум, артистизм, гуманістичну настроєність власної душі. Такою справою всього її життя на всі майже шість наступних десятиліть стане Харківська жіноча недільна школа.

10 червня 1862 року Христина Алчевська відкрила приватну недільну школу для жінок. Спочатку вона існувала як нелегальна домашня. Вечорами в будинку Алчевських збиралися групами по 10-20 учениць, з якими вела заняття Христина Данилівна.

Відкриття офіційної школи відбулося 22 березня 1870 року. Внаслідок переслідування всього українського, викладання у школі велося російською мовою.

До роботи в недільній школі були залучені разом з учителями відомі науковці Харкова, знані вчені: М. М. Бекетов, Д. І. Багалій, В. Я. Данилевський та інші.

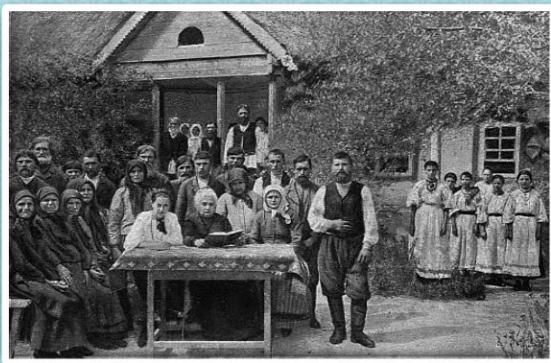
Не закінчивши жодного навчального закладу, не маючи диплома, Х. Д. Алчевська не мала права викладати в школі. Вона змушена була скласти екзамени з російської мови, арифметики і Закону Божого. Отримавши диплом, стала працювати попечителькою, керівником та вчителькою в цій школі. Викладачі на чолі з Х. Алчевською у своїй практиці використовували передові освітні методики.

У 1895 році на кошти Христини Данилівни був споруджений будинок школи. Це була на той час єдина в Російській імперії недільна школа, що мала власне приміщення.

З кожним роком збільшувалась кількість учениць у школі. Це свідчило про те, наскільки школа була потрібна, адже давала значно ширшу освіту в порівнянні зі звичайними недільними школами. Завдяки невтомній праці Х. Д. Алчевської вона фактично стала провідним методичним центром початкової освіти дорослих у Російській імперії. З метою поширення даних про стан справ у недільних школах, у журналі «Русская школа» протягом десяти років (1897-1907) існувала рубрика «Хроніка недільних шкіл», всі матеріали редагувала Х. Алчевська.

У 1879 році на власні кошти Христина Данилівна збудувала однокласну земську школу в с. Олексіївка Катеринославської губернії (тепер Луганська область) і фактично стала її попечителькою.

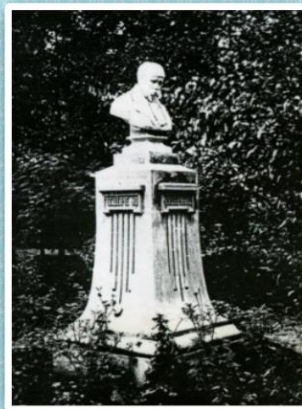
З 1887 по 1893 роки учителем в цій школі працював Б. Д. Грінченко (1863-1910).

Глибоко поважаючи Грінченка, Христина Данилівна розходила з ним у принципових питаннях. Він звинувачував її в русифікації народної освіти, вимагав послідовного дотримання принципу навчання рідною мовою.

У різні періоди розвитку історико-педагогічної науки позицію Х. Д. Алчевської щодо мови викладання по-різному оцінювали

науковці. О. Р. Мазуркевич і Н. Я. Фрідьєва вважали, що перехід її на навчання російською мовою не означав зневажання мови української. Навпаки, і українська мова, і українська пісня мали в школі однакові права з російською. Уся ж діяльність Алчевської була зразком самовідданого служіння своєму народу, його мові. Незважаючи на заборону, протягом 60-ти років у її школі звучала українська пісня, відстоювалася українська мова, пропагувався «Кобзар» Т. Г. Шевченка.

В 1899 році у саду Алчевських поблизу недільної школи нелегально було встановлено бюст Т. Г. Шевченка, виготовлений на замовлення Христини Данилівни відомим академіком, професором Петербурзької академії мистецтв, скульптором Володимиром Беклемішевим, вихідцем з Харкова.

Христина Данилівна неодноразово виступала в ролі ініціатора та співорганізатора освітянських виставок, у тому числі і міжнародних. Першою з них була Паризька всевітня виставка 1889 року. Під час цієї виставки проходив Міжнародний конгрес приватної ініціативи у справі народної освіти, на якій її було обрано віце - президентом Міжнародної ліги освіти. Багато освітніх товариств обрали видатного педагога своїм

почесним членом. Таким чином, педагогічна діяльність Христини Алчевської здобула всевітнє визнання.

Підсумком діяльності Христини Алчевської можна вважати те, що її просвітництво дало рясні плоди. Освіту в Харківській приватній жіночій недільній школі здобуло понад 17 тисяч жінок.

На жаль, останні роки життя Х. Д. Алчевської були затьмарені багатьма сумними обставинами. Більшовицька влада забрала в Х. Алчевської школу, реквізувала її велику бібліотеку, правда, призначила у 1920 році за кілька місяців до смерті їй, голодуючій і бідуючій, пенсію, яка виглядала не інакше як милостиня, як скромна винагорода майже 80-літній учительці за титанічний труд.

Христини Данилівни Алчевської не стало 15 серпня 1920 року в Харкові.

Похована вона на одному з міських цвинтарів, що по вулиці Пушкінській. «Просвітителька народу Х. Д. Алчевська (1841-1920) – такий напис викарбувано на скромному пам'ятнику, спорудженому на могилі великої подвижниці. В час масової безграмотності працю задля просвіти вона зробила девізом свого життя і залишилася вірною обраному шляху до кінця.

